

Обґрунтовується точка зору, що християнсько-правові традиції у сукупності з аксіологічними уявленнями, переконаннями та знаннями про прийнятний порядок та устрій соціуму, що передаються від покоління до покоління у вигляді правового досвіду на ґрунті правового менталітету та в межах відповідної правової культури, формують правові традиції. Крім того, християнсько-правові традиції входять до системи цінностей права, є підґрунтям правових цінностей, правових уявлень та ідей, що знайшли своє нормативне закріплення, офіційне визнання, інституалізацію у позитивному праві та передаються від одних до інших державно-правових утворень у вигляді законів, правил, правових атрибутів, правових пам'яток тощо у межах відповідної правової системи.

Ключові слова: правова система, правові традиції, християнсько-правові традиції, правова спадщина, правова культура, правовий поліцентризм, правосвідомість.

Mima I. V. The substantive aspects of the transformation of Christian-law traditions in the legal system

The process of formation of different directions of objective scientific analysis of problems of the theory of state and law is investigated; the analysis of the transformation processes of Christian-law traditions in the legal system is carried out. Attention is drawn to the fact that the issue of preserving an identical national law culture and law traditionalism in the general context of globalization and European integration processes remains open; in the process of formation and development of the legal system.

The author argues the point of view, the Christian-law traditions as an activity of social and interpersonal interaction through religious cognition and worldview is reflected on the level of social and individual consciousness. Guidelines are formed on the basis of ideas, beliefs, and ideas about Christian-law traditions. The ideals of Christian-law traditions are in the minds of both the postulates and the patterns of material and spiritual content. It is noted that the appeal to the Christian-law traditions is important in creating a community and in seeking to give society independence and autonomy.

In modern society, Christian-law traditions are used as a form of preservation and transmission to the next generations of spiritual culture, an important element of education of the people. In addition, Christian-law traditions as a kind of cultural and law traditions form the historical basis of the modern existence of the people, fix the sources of its existence. The ideological content of Christian-law traditions are spiritual and law values, stable standards of worldview and behavior, norms of morality, stereotypes of thinking, political, law and philosophical ideas, aesthetic ideas.

It is argued that Christian-law traditions, together with axiological perceptions, beliefs and knowledge of acceptable order and structure of society, are passed down from generation to generation in the form of law experience on the basis of law mentality and within the law culture form law traditions.

In addition, Christian-law traditions are part of the system of values of law, are the basis of law values, law ideas and ideas that have found their normative fixation, official recognition, institutionalization in positive law and are transmitted from one state to another in the form of laws, rules, legal attributes, legal monuments, etc. within the relevant legal system.

Keywords: legal system, law traditions, Christian-law tradition, law inheritance, law culture, law polycentrism, law consciousness.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-27

УДК 340

*Михайло Андрійович Марченко,
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ»

Постановка проблеми. У будь-якій демократичній країні у XXI ст. одним із пріоритетних напрямків державної політики є запобігання вчиненню правопорушень проти основних прав і свобод людини, зокрема, її честі та гідності, охорона яких закріплюється й забезпечується на рівні конституцій таких країн, а також нормативно-правових актів конституційної значущості. Загальноновизнаний рівень забезпеченості невід'ємних, в тому числі, й природних прав людини існував не завжди, оскільки на ранніх етапах зародження державності, формування первинної юридичної

думки та закладення правових орієнтирів, ключову роль відігравали т. зв. «мононорми», розвитку яких сприяли філософи та державні діячі, що в подальшому призвело до створення нормотворчого плацдарму, до якого систематично зверталися найвидатніші діячі людської історії.

Не дивлячись на те, що правова свідомість суспільства, подолавши болючий та тернистий шлях, досягла певних перемог та продовжує невпинно рухатися у заданому європейськими цінностями векторі, все ж таки, на сучасному «порядку денному» систематичної актуалізації набуває проблематика захисту засадничих прав і свобод, в тому числі людської гідності. Загрози та виклики, із якими щодня зіштовхуються цілі національності, певні верстви населення різних країн, етнічні спільноти тощо, змушують їх шукати відповіді, механізми та способи захисту у юридичній сфері. Саме тому непересічного значення набувають питання щодо вдосконалення методології юридичних досліджень, тобто модернізації наукового арсеналу, з метою оптимізації науково-пізнавальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У національній юридичній сфері особливе місце завжди відводиться методології правових досліджень. Глибинне розуміння суті різноманітних підходів до певної проблематики, в тому числі її філософських витоків, не лише розширює сферу наукового пошуку, але й, беззаперечно, знаходить своє відображення в повноті та достовірності результатів дослідження. Людська гідність – це не лише правова категорія, яка потребує застосування виключно правових методів у ході пізнавальної діяльності, зазначене явище є предметом дослідження багатьох суспільних наук, у зв'язку із чим вимагає комплексного використання різноманітних підходів та наукових прийомів. В різні часи проблематиці методології наукових досліджень присвячували свої статті такі українські вчені: О. Бандура, Х. Бехруз, В. Дудченко, А. Козловський, С. Максимович, О. Мартишина, В. Нерсисянц, Ю. Оборотова, М. Костицький, Н. Оніщенко, П. Рабінович. Проте сучасні реалії рішуче актуалізують питання, пов'язані із захистом основних прав і свобод людини, зокрема її гідності, у зв'язку із чим підвищується необхідність не лише деталізації, але й подекуди переосмислення сучасних напрацювань у вказаній сфері.

Мета статті полягає у висвітленні різноманітних наукових прийомів та способів, які сприятимуть ширшому розумінню такої юридичної категорії, як людська гідність, через те, що сьогодні юридична наука відчуває певні труднощі у тлумаченні нормативно-правового змісту такого поняття, як «людська гідність», у зв'язку із чим актуальність дослідження у цій сфері залишається поза сумнівом. Не виключено, що такі труднощі пов'язані із проблематикою її гносеологічного походження та недостатнім розвитком методології права по відношенню до зазначеного. Іншою обставиною таких складнощів є те, що категорія «людська гідність», як було зазначено вище, є предметом вивчення загальних та спеціальних наук, які у кожному окремо взятому випадку розбудовують власне розуміння, а в подальшому й концепцію гідності, як невід'ємної складової людської особистості. Відомий професор Цюрихського університету Р. Ардорно слушно зауважив, що зрозуміти «гідність» як явище набагато простіше, коли людина стикається із несправедливістю та проявами жорстокості, ніж через визначення її змісту [7, с. 132-133].

Основні результати дослідження: Особливості будь-якого явища, в тому числі й правового, потребують обрання специфічних методів пізнання, які дослідник повинен влучно підібрати із свого наукового арсеналу. Саме тому правильне «озброєння» прийомами, способами та засобами пізнання є ключовим компонентом у «формулі виведення істини», в контексті вирішення конкретних науково-дослідницьких задач.

Якщо відслідкувати етимологічне походження терміна «методологія», то буде зрозуміло, що свій початок він бере із античних часів, оскільки, відповідно до термінології латинської мови, слово «methodus» означає «шлях дослідження» чи «метод», в той час як «logos» – це вчення. Таким чином, вважається, що у давнину під методологією розумілося вчення про метод [1, с. 374].

Сьогодні загальновизнано, що методологія – це наука про структуру та логічну організацію, а також засоби і методи діяльності, спрямованих, передусім, на наукове пізнання сукупності теоретичних положень про принципи побудови, форми і способи науково-пізнавальної діяльності [2, с. 64].

На думку П. Рабіновича, характеризуючими складовими методології є система філософсько-світоглядних підходів (ідеалістичного, матеріалістичного метафізичного, визнання чи заперечення об'єктивних соціальних, зокрема, державно-правових, закономірностей і можливостей їх пізнання, а також здобуття істинних та об'єктивних знань щодо них), методів (загальнонаукових, спеціальних та групових), засобів (емпіричних та теоретичних), а також вчення про їх використання та застосування у ході пізнання державно-правових закономірностей [3, с. 214].

Методологічною основою такої юридичної категорії, як людська гідність, є загальні (філософські підходи), в контексті тих концептуальних ідей та вихідних понять, які передували сучасному нормативно-правовому розумінню вищезазначеної правової категорії, загальнонаукові методи з позицій конкретизації філософського підходу через призму сучасного наукового пізнання, а також спеціальні або приватнонаукові методи, які зазвичай використовуються виключно в межах певної науки, зокрема юридичної.

Варто зазначити, що зміщення акцентів на користь значущості неправових методів може призвести до небажаних результатів, які відповідно до свого змісту, унеможливають використання результатів дослідження у юридичній площині. У зв'язку із чим, застосування методології по відношенню до юридичної категорії «людська гідність» полягає в раціональному застосуванні філософських підходів і формалізованих методів, задля адекватного відображення наукового предмета пізнання, шляхом забезпечення всебічності, повноти та оптимальності [4, с. 27].

Водночас, обмеженість юридичного дослідження виключно приватнонауковими методами є також не завжди ефективною через те, що розвиток науки в цілому, в тому числі юридичної, пов'язаний із її високою інтенсивністю, всеохоплюючою інтегрованістю, а також міжнауковою трансляцією її досягнень [5, с. 37].

Однак, методологічний плюралізм не повинен бути зведений до рівня методологічного анархізму, методологічного свавілля та нерозбірливості. Говорячи про визначення стратегії науково-пошукової діяльності, необхідно дотримуватися загальнометодологічних «законів», а саме – співвідношення предмета дослідження із обраними методами, спрямованість на встановлення істинності в рамках досліджуваного та можливості перевірки за допомогою об'єктивно визначених критеріїв, а також спроможність залучених методів розкрити глибинну сутність явищ, що вивчаються [6, с. 170].

Саме тому звернення до загальних (філософських) підходів на початкових рівнях дослідження є тією критичною необхідністю, завдяки якій забезпечується ґрунтовна оцінка світоглядних концепцій щодо розуміння «людської гідності», осмислення її природи, та рефлексійне отримання певних висновків. Основні пізнавальні категорії філософії сприяють конкретизації спрямувань у напрямку всебічного пізнання природи, глибинного змісту, а також суті предмета дослідження.

Так, звернення до матеріалістичного підходу, за умови упущення однобічного бачення держави і права із економічної точки зору, як частини надбудови суспільства, стосується, в першу чергу, усвідомлення наявності тісного зв'язку держави і права з економічними, соціальними та іншими загальнодержавними чинниками, а отже, й впливу розвинутої державно-правових інститутів на всебічне розуміння людської гідності із урахуванням тенденцій розвитку суспільно-політичної обстановки [4, с. 27-28].

Будь-яке дослідження, як державно-правових явищ, так і окремо взятих юридичних категорій, неможливе без звернення до загальних понять, які притаманні діалектиці, на кшталт, форми і змісту, сутності та явища тощо, у зв'язку із чим застосування діалектичного підходу, в контексті людської гідності, є цілком обумовленим. Вивчення динаміки державно-правових процесів через призму діалектичного підходу дозволяє зрозуміти динаміку правовідносин, їх постійний розвиток, оновлення та вдосконалення [8, с. 20-21].

М. Костицький, акцентуючи увагу на унікальності пізнавальної специфіки діалектичних категорій, зазначав, що вказане є винятковими логічними формами мислення, які відображають загальні властивості та взаємозв'язки, існуючі в об'єктивній картині світу, відсутність або нехтування якими унеможливило би пізнання дійсності [9, с. 13].

Тлумачення різноманітних норм права через розуміння глибинної суті правової категорії досягається завдяки використанню герменевтичного підходу в юриспруденції. Оскільки для цілісного розуміння юридичної категорії «людська гідність», включеної у певну норму законодавчого акта, слід розуміти сферу її практичного застосування і, навпаки, задля розуміння меж її застосування слід правильно розтлумачити норму, як ціле, уникаючи проблематики подвійного сенсу.

Сьогодні сучасний рівень праворозуміння наполегливо крокує у напрямку олюднення юридичної науки, спрямовуючи її практичну значущість на вирішення актуальних проблем буття, у зв'язку із чим, непересічного значення у дослідження такої людської гідності є застосування антропологічного підходу. На думку П. Шаповала, у разі усвідомлення людиною того, що вона не є об'єктом, а являється суб'єктом соціальних дій, що завдяки їй відбуваються трансформації навколо, а також,

що вона не є механізмом, а являється творінням, яке має вільну волю, тоді розуміння сенсу права та суті його явищ вийде на новий рівень [10, с. 130].

На нашу думку, в контексті дослідження людської гідності, філософсько-антропологічний підхід є одним із найвизначальніших, з-поміж загальних (філософських), оскільки питання про природу людини та природні права завжди знаходяться у центрі уваги представників такого напрямку, як філософія права, які стверджують, що будь-яке праворозуміння ґрунтується на концептуальних засадах природної сутності людини.

Поряд із вищевказаним, при визнанні людини унікальною біопсихосоціальною цінністю, рішучого застосування потребує аксіологічний підхід, завдяки якому проблематика людської цінності як смислоутворюючої складової буття може бути розкрита у повному обсязі. Необхідність використання аксіологічного підходу дозволяє розкрити закономірності розвитку ціннісних орієнтирів людини у боротьбі за свої права паралельно із розвитком гуманістичних правових постулатів.

Як вчення про цінності, з позицій філософського розуміння людини, аксіологічний підхід надає можливість охарактеризувати ту ієрархію цінностей, що склалася по відношенню до певного світогляду чи антропології, дослідити їх зміст у конкретно визначеному часовому відрізку [11, с. 270].

Одними із невід'ємних компонентів методології є методи дослідження, тобто способи пізнання, як природи загалом, так і її компонентів, безпосередньо, а також різноманітних аспектів суспільного життя. Саме тому під методами правового дослідження розуміють систему розумових операцій та принципів, а також прийомів, які спрямовані на вирішення тих чи інших пізнавальних завдань у сфері права із урахуванням певної пізнавальної мети, яка зумовлена духовними і матеріальними потребами суспільства або внутрішніми проблемами правової науки [12, с. 456].

Так, загальні філософські підходи знаходять свою конкретизацію, в першу чергу, завдяки загальнонауковим методам пізнання, таким, як логічний, історичний (хронологічний) та системний, які використовуються у поєднанні із власними правознавчими і спеціальними методами. Через те, що предмет зазвичай визначає шляхи дослідження, методи, особливе місце має використання властивих, виключно, для конкретної науки методів дослідження [13, с. 32].

Передові позиції у пізнавальному процесі такої юридичної категорії, як людська гідність, займають історичний та логічний методи, оскільки логічне відображає стан розуміння історичного, а історичне майже неможливе без логічного. Тобто без історичного відтворення процесу формування у людини розуміння своїх прав і свобод, в т. ч. гідності, автоматично виключається можливість осягнення їх закономірностей [14, с. 112].

Водночас, теорія держави і права, подекуди досліджуючи державно-правові явища, поєднує історичний та логічний методи із культурологічним задля простеження взаємозв'язку юридичної практики із рівнем правової культури представників певної держави, особливо суб'єктів застосування правових норм. Вказаний метод є необхідною умовою для всебічного розуміння проблематики правової культури суб'єктів законотворчої діяльності різних країн, їх сприйняття людської особистості, як унікальної цінності, що за наявності чи відсутності необхідного рівня правової культури, дзеркально відображається у нормативно-правових актах їх країн, судових рішеннях та взаємовідносинах «держава-громадянин».

Відображення раціональної конструкції будь-якого досліджуваного явища стає можливим за допомогою формально-логічного методу. Особливість цього специфічного для юридичних наук методу полягає в концентрації уваги на логічному опрацюванні юридичних норм, аналізу їх утворюючих елементів та подальшому поєднанні відокремлених складових у конкретне цілісне. На думку В. Марчук та Л. Ніколаєвої, додержання формально-логічного методу є ключовою складовою забезпечення надійності збирання та узагальнення, а також оцінки інформації, а відповідно отримання раціонально обґрунтованих результатів наукового дослідження [15, с. 34].

Використання системного методу для теоретичного осмислення предмета пізнання через призму невідчужуваного права особи на повагу до її гідності у системі основоположних прав і свобод людини є важливим аспектом наукового дослідження. На думку Н. Оніщенко, використання системного методу в юридичних науках є загальнообумовленою потребою аналізу й узагальнення складних соціально-правових явищ і передбачає урахування особливостей не лише самого предмета дослідження, а й цілої низки тотожних понять [16, с. 57].

У процесі дослідження вищевказаної правової категорії непересічного значення набуває вивчення матеріалів різних видів юридичних справ, зокрема, рішень Європейського суду з прав людини,

що обумовлює звернення до конкретно-соціологічного методу, використання якого сприяє відбору та переробці необхідної інформації щодо правозастосовної діяльності уповноважених органів, з метою теоретичного узагальнення практичного досвіду та подальшого розроблення науково-практичних рекомендацій [17, с. 10].

Водночас, науково-пізнавальна діяльність по відношенню до предмета дослідження потребує застосування порівняльно-правового методу, використання якого актуалізується із необхідністю з'ясування спільного і різного шляхом порівняння за певною ознакою та властивістю [18, с. 35].

Використання зазначеного методу передбачає само по собі застосування інших методів (таких, як історичний чи логічний), як на рівні макропорівняння «сімей правових систем», так і на рівні мікропорівняння, що зумовлює отримання кращих зразків правового досвіду на основі зіставлення [19, с. 666].

Унікальність застосування порівняльно-правового методу при вивченні правових джерел іноземних країн дає змогу отримати фактичні дані про те, що юридична категорія «людська гідність» в різноманітних моделях правових систем має своєрідні форми втілення у правові норми, юридичний статус та шляхи забезпечення з боку відповідних органів державної влади. Отже, врахування переваг порівняльно-правового методу сприяє більш змістовному засвоєнню особливостей національного правового досвіду в аспекті міжнародної теоретико-прикладної бази, а також більш всеохоплюючому зіставленню стану розвиненості вітчизняної правової системи зі світовими тенденціями розвитку міжнародних правових інститутів.

Висновки. Безперервність юридичної науки в розширенні знань про право та державницькі явища, нагальна потреба суспільства у підвищенні свого рівня правосвідомості та правової культури обумовлюють використання різноманітних наукових способів пізнання, в тому числі не завжди властивих для юридичної науки, з метою надання науково обґрунтованих шляхів правового реагування на сучасні виклики, а також актуальні запити суспільства.

Плюралізм методів наукового пізнання стосовно людської гідності сприяє більш ґрунтовному розумінню досліджуваної правової категорії, як невід'ємної складової ідейної наповненості будь-якої правової системи у демократичному світі, у якому суб'єкти, будучи наділені взаємними правами і обов'язками, мають можливість реалізовувати їх у конкретно визначених правовідносинах. Водночас, застосування різноманітних підходів та методів пізнання повинно бути науково обґрунтованим, оскільки предмет дослідження повинен гармонічно співвідноситися із обраними науковими інструментами, які не лише сприятимуть досягненню поставлених цілей, а й зможуть виступити у ролі «страхового» фактора, у разі необхідності додаткової перевірки істинності отриманих результатів.

На нашу думку, дослідження «людської гідності» повинно здійснюватися із використанням різноманітних загальнонаукових та приватнонаукових методів. Однак, звернення до загально-філософських підходів є тією науково обумовленою необхідністю, яка сприяє визначенню світоглядності наукового дослідження, формування уявлення про наявність універсального людського начала, створення стратегії та загальної спрямованості наукових пошуків, а також обумовленню оціночної інтерпретації отриманих результатів.

Модернізація науково-пошукового арсеналу є обумовленою тими викликами, із якими щоденно зіштовхуються представники юридичної сфери, у зв'язку із чим, лише застосування вищевказаного комплексного підходу сприятиме вирішенню сучасних наукових задач та оптимізації науково-пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел

1. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редак.). Київ : Абрис, 2002. С. 374.
2. *Крушельницька О. В.* Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2006. – 206 с.
3. *Рабінович П. М.* Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. – 10-е, доповн. – Львів : Край, 2008. – 224 с.
4. *Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів]* / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків : Право, 2009. – 584 с.
5. *Тарасов Н. Н.* Метод и методологический подход в правоведении (попытка проблемного анализа) / Н. Н. Тарасов // Правоведение. – 2001. – № 1. – С. 31–50.

6. *Рабінович П. М.* Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами. Навчальний посібник. – К. : Атіка, – 2001. – 176 с.
7. *Andorno, R.*: «Four paradoxes of human dignity», in Joerden, J., Hilgendorf, E., Petrillo, N. and Thiele, F. (eds.) *Menschenwürde und moderne Medizintechnik*, (Baden-Baden, Nomos Verlag, 2011), pp. 131-140.
8. *Наливайко Л. Р.* Конспект лекцій з дисципліни Теорія держави і права / Л. Р. Наливайко. – Дніпро : ДДУВС, 2016. – 544 с.
9. *Костицький М. В.* Про діалектику як методологію юридичної науки / М. В. Костицький // Філософські та методологічні проблеми права. – № 1. – 2012. – С. 3–17.
10. *Шаповал В. М.* Антропологічні виміри розвитку філософії права в Україні / В. М. Шаповал // Проблеми філософії права. – 2003. – Т. I. – С. 129-135.
11. *Калинин С. А.* Методологическое измерение аксиологии права / С. А. Калинин // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». – Одеса : Юрид. л-ра, 2011. – Т. X. – С. 269–279.
12. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. – Харків: Право, 2016. Т. 2: Філософія права / [Абашнік В. О. та ін. ; редкол. 2-го т.: С. І. Максимов (голова) та ін.]. – 2017. – 1127 с.
13. *Алексеев С. С.* Общая теория права : в 2 т. / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1981. – Т. 1. – 359 с. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. І. Осауленко ; Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К. : Істина, 2007. – 336 с.
14. *Керимов Д. А.* Методология права. Предмет, функции, проблемы философии права. 2-е изд. М. : Аванта +, 2001. С. – 559.
15. *Нариси теорії права* : навч. посіб. / В. М. Марчук, Л. В. Ніколаєва; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – 2-е вид., доповн. – К. : Кн., 2004. – 374 с.
16. *Онїщенко Н. М.* Правова система: проблеми теорії. – К. : Інститут держави та права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 350 с.
17. *Загальна теорія держави і права* : навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. І. Осауленко ; Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К. : Істина, 2007. – 336 с.
18. *Порівняльне правознавство у системі юридичних наук: проблеми методології* / О. В. Кресін [та ін.] ; ред. Ю. С. Шемшученко ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К. : [б.в.], 2006. – 256 с.
19. *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998–2004. Т. 4: Н-П. – 720 с.

References

1. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk* / V. I. Shynkaruk (hol. redak.). Kyiv : Abrys, 2002. S. 374.
2. *Krushelnyska O. V.* Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen : navch. posib. / O. V. Krushelnyska. – K. : Kondor, 2006. – 206 s.
3. *Rabinovych P. M.* Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy: Navch. posibnyk. – 10-e, dopovn. – Lviv : Krai, 2008. – 224 s.
4. *Zahalna teoriia derzhavy i prava*: [Pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv] / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko ta in.; Za red. d-ra yuryd. nauk, prof., akad. APrN Ukrainy M. V. Tsvika, d-ra yuryd. nauk, prof., akad. APrN Ukrainy O. V. Petryshyna. – Kharkiv : Pravo, 2009. – 584 s.
5. *Tarasov N. N.* Metod i metodologicheskij podhod v pravovedenii (popytka problemnogo analiza) / N. N. Tarasov // Pravovedenie. – 2001. – № 1. – S. 31–50.
6. *Rabinovych P. M.* Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy. Vydannia 5-te, zi zminamy. Navchalnyi posibnyk. – K.: Atika. – 2001. – 176 s.
7. *Andorno, R.*: «Four paradoxes of human dignity», in Joerden, J., Hilgendorf, E., Petrillo, N. and Thiele, F. (eds.) *Menschenwürde und moderne Medizintechnik*, (Baden-Baden, Nomos Verlag, 2011), pp. 131-140.
8. *Nalyvaiko L. R.* Konspekt leksii z dystsypliny Teoriia derzhavy i prava / L. R. Nalyvaiko. – Dnipro : DDUVS, 2016 – 544 s.
9. *Kostytskyi M. V.* Pro dialektyku yak metodolohiiu yurydychnoi nauky / M. V. Kostytskyi // Filosofski ta metodolohichni problemy prava. – № 1. – 2012. – S. 3–17.
10. *Shapoval V. M.* Antropolohichni vymiry rozvytku filosofii prava v Ukraini / V. M. Shapoval // Problemy filosofii prava. – 2003. – Т. I. – S. 129-135.
11. *Kalinin S. A.* Metodologicheskoe izmerenie aksiologii prava / S. A. Kalinin // Naukovi praci Nacional'nogo universitetu «Odes'ka yuridichna akademiya». – Odesa : Yurid. l-ra, 2011. – Т. H. – S. 269–279.
12. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia* : u 20 t. – Kharkiv: Pravo, 2016. Т. 2: Filosofiia prava / [Abashnik V. O. ta in. ; redkol. 2-ho t.: S. I. Maksymov (holova) ta in.]. – 2017. – 1127 s.
13. *Alekseev S. S.* Obshchaya teoriya prava : v 2 t. / S. S. Alekseev. – M. : Yurid. lit., 1981. – Т. 1. – 359 s. Zagal'na teoriya derzhavy i prava : navch. posib. dlya stud. VNZ / O. I. Osaulenko ; Kiivs'kij nacional'nij un-t vnutrishnih sprav. – K. : Istina, 2007. – 336 s.
14. *Kerimov D. A.* Metodologiya prava. Predmet, funkci, problemy filosofii prava. 2-e izd. M. : Avanta +, 2001. S. – 559.

15. *Narysy teorii prava : Navch. posib. / V. M. Marchuk, L. V. Nikolaieva; Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. - 2-e vyd., dopovn. – K. : Kn., 2004. – 374 s.*
16. *Onishchenko N. M. Pravova systema: problemy teorii. – K. : Instytut derzhavy ta prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2002. – 350 s.*
17. *Zahalna teoriia derzhavy i prava : navch. posib. dlia stud. VNZ / O. I. Osaulenko ; Kyivskiy natsionalnyi un-t vnutrishnikh sprav. – K. : Istyna, 2007. – 336 s.*
18. *Porivnialne pravoznavstvo u systemi yurydychnykh nauk: problemy metodolohii / O. V. Kresin [ta in.] ; red. Yu. S. Shemshuchenko ; Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. – K. : [b.v.], 2006. – 256 s.*
19. *Iurydychna entsyklopediia : u 6 t. / redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova redkol.) ta in. Kyiv : Ukr. entsykl., 1998–2004. T. 4: N-P. – 720 s.*

Марченко М. А. Методологічні основи дослідження юридичної категорії «людська гідність»

Дана стаття присвячена одному із ключових питань, які знаходять своє відображення у сучасних наукових дослідженнях у сфері юриспруденції, а саме – методологічним підвалинам науково-пізнавальної діяльності. Особливості будь-якого правового явища чи категорії, наприклад, такої, як людська гідність, потребують обрання, подекуди, унікальних методів пізнання, до вибору яких дослідник повинен підійти із розумінням, маючи за мету досягнення конкретно визначених заздалегідь наукових цілей. Саме тому правильність у виборі наукових прийомів та способів виведення «наукової істини» є ключовим компонентом у ході вирішення науково-дослідницьких задач. Акцентується увага на тому, що при комплексному дослідженні такої юридичної категорії, як людська гідність, надзвичайно важливим є звернення до загальних (філософських) підходів, загальнонаукових та спеціальних (приватнонаукових) методів. Втім, зазначається, що плюралізм дослідницьких методів не повинен переростати у методологічне невігластво та анархізм. Автор конкретизує зміст застосування філософських підходів, при дослідженні юриспруденської категорії «гідність», вказуючи на те, що такі підходи повинні конкретизуватися загальнонауковими методами у поєднанні з приватнонауковими.

Ключові слова: юридична сфера, права і свободи, людська гідність, підходи, методи.

Marchenko M. A. Methodological framework of the legal category «human dignity»

Today, having overcome painful and thorny way, legal awareness achieved certain victories and continues steadily moving towards the direction prescribed by the European values. However, the issue of fundamental human rights and liberties protection, including human dignity, becomes even more relevant. Threats and challenges daily faced by the whole nationalities, certain social groups of various countries, ethnic communities etc. induce them to seek answers, mechanisms and protection techniques in the legal sphere. For this reason, the issues of legal research methodology improvement, i. e. modernization of the scientific arsenal aimed at scientific and educational activities' optimization, are of paramount importance.

This article covers one of the overriding problems that are represented in contemporary scientific legal studies, more specifically, methodological framework of scientific and educational activities. Specific features of any legal phenomenon or category, like human dignity, sometimes require unique cognition methods to be intelligently selected by a researcher intending to achieve scientific objectives that were clearly defined previously. Correctness of choice of scientific practices and ways of developing «the truth of science» is a core component in solving scientific research problems.

The article points up that in the comprehensive study of such legal category as human dignity, addressing universal (philosophical) approaches, general scientific and specific (specific scientific) methods is of vital importance. However, it is emphasized that diversity of research methods should not develop into methodical ignorance and anarchism as the application of any given method should meet specific scientific problems.

At the same time, application of various scientifically grounded methods as part of study of the legal category of «human dignity» contributes to more comprehensive understanding of the legal category in question as an integral part of the ideological content of any legal system in the democratic society where the subjects endowed with rights and obligations have a chance to implement them in clearly defined legal relations.

The author specifies the sense of application of philosophical approaches when studying the legal category of «dignity» indicating that such approaches should be made more specific by combination of general scientific and specific scientific methods.

Keywords: legal sphere, rights and liberties, human dignity, approaches, methods.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-28